



Helsingin kaupunki

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys

1. Selvityksen taustaa

Johanna Nuorteva teki 18.05.2022 Vihreiden valtuustoryhmän allekirjoittaman valtuustoaloitteen, jossa esitettiin selvitettäväksi Helsingin valmistavan opetuksen toimivuutta ja mahdollisia muutostarpeita. Kasvatus- ja koulutuslautakunta antoi 4.10.2022 asiasta lausunnon kaupunginhallitukselle. Kaupunginhallitus päätti 21.11.2022 valmistavan opetuksen joustavasta jatkumisesta lukukauden lopussa sekä siitä, että valmistavan opetuksen kehittämistarpeita arvioidaan vuoden 2023 aikana.

Kaupunginhallituksen päätös sisälsi seuraavat kysymykset, joihin selvityksen avulla tulisi vastata:

1. Kuinka paljon lisäresursseja (ohjaaja, resurssiopettaja, erityisopettaja, suomen tai ruotsin kielen opetus) yleisopetuksen luokkaan integroidut luokkien 1–2 oppilaat saavat valmistavan opetuksen aikana?
2. Miten valmistavan opetuksen opetussuunnitelman mukaiset tavoitteet saavutetaan perusopetukseen siirryttäessä?
3. Kuinka oppilaat, opettajat ja perheet arvioivat valmistavan vuoden jälkeisen lukuvuoden oppimista ja integroitumista luokkaan ja kouluuyhteisöön?
4. Onko valmistavan opetuksen toteuttamista inklusiivisesti luokilla 1–2 hyvä jatkaa?

Lisäksi kaupunginhallituksen päätöksessä todettiin, että samalla voitaisiin selvittää, mitä kehittämistarpeita hiljattain maahan tulleiden oppilaiden opettamisessa on havaittu ja arvioida valmistavan opetuksen kehittämistarpeita sekä mahdollista lisärahoitustarvetta.

Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on kaupunginhallituksen päätöksen pohjalta toteuttanut selvityksen valmistavan opetuksen toimivuudesta sekä kehittämistarpeista kevään 2023 aikana. Selvityksessä on hyödynnetty aiheeseen liittyvien Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ja Owl Groupin valtakunnallisten valmistavan opetuksen ja S2-opetuksen tilan selvitysten Helsingin tuloksia, toimialan omien tietokantojen dataa sekä omaa tiedonkeruuta. Pääasiassa selvitys on kohdentunut suomenkieliseen opetukseen, mutta ruotsinkielinen opetus on ollut mukana valtakunnallisissa selvityksissä.

Selvitys perustuu suurelta osin opettajien (noin 150 vastausta) ja rehtorien (noin 30 vastausta) sekä oppilaiden (n=37) haastatteluihin ja kyselyihin. Huoltajien kyselyyn saatiin

vain pieni määrä vastauksia (n=11), joten heidän näkemyksiään on mukana suppeasti. Selvitys kohdentui kaupunginhallituksen kysymysten perusteella peruskouluihin, pääosin suomenkieliseen perusopetukseen ja erityisesti luokkiin 1–2 eli inklusiiviseen valmistavaan opetukseen.

1.1. Perusopetukseen valmistava opetus Helsingissä

Toteutamme Helsingissä valmistavaa opetusta esiopetuksessa ja luokka-asteilla 1–2 lähipäiväkodeissa ja -kouluissa osana esi- ja perusopetuksen ryhmien opetusta (inklusiivinen valmistava opetus). Luokka-asteilla 3–9 järjestämme opetusta pääsääntöisesti erillisissä valmistavan opetuksen ryhmissä, joista oppilaat integroituvat säännöllisesti perusopetuksen ryhmien oppitunneille, ryhmiä ei ole jokaisessa koulussa (ryhmämuotoinen valmistava opetus). Myös Stadin ammatti- ja aikuisopistossa (Stadin AO) järjestämme valmistavaa opetusta ryhmämuotoisesti perusopetuksiän loppuvaiheessa oleville oppilaille. Ruotsinkielisessä opetuksessa kaikki valmistava opetus toteutetaan inklusiivisesti.

Valmistavan opetuksen oppilaiden määrä kasvoi nopeasti loppukevään ja syksyn 2022 aikana, erityisesti peruskouluissa ja Stadin ammatti- ja aikuisopistossa, joissa oppilasmäärät kaksinkertaistuivat edellisiin vuosiin verrattuna. Kasvu tapahtui suurelta osin Helsingin valmistavan opetuksen selvityksessä hyödynnettyjen valtakunnallisten selvitysten toteuttamisen jälkeen. Perusopetuksen kouluissa valmistavan opetuksen oppilaita opiskeli syksyllä 2023 yhteensä 723. Heistä 64 % opiskeli ryhmämuotoisesti ja 36 % opiskeli inklusiivisesti. Inklusiivisesti opiskelevista suurin osa n. 200 oppilasta opiskeli luokilla 1–2. Lisäksi esiopetuksessa valmistavaa opetusta sai 125 lasta ja Stadin AO:ssa 27 nuorta.

2. Selvityksen tuloksia ja toimenpide-ehdotuksia

Selvityksessä havaitsimme sekä onnistumisia että kehittämistarpeita, joihin perustuen laadimme toimenpide-ehdotuksia. Inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaiden integroituminen perusopetuksen ryhmään ja yhteistyö huoltajien kanssa nousivat selkeästi onnistuneeksi toiminnaksi. Lisäksi oli useita asioita, jotka olivat onnistuneet osassa kouluja, mutta toisissa kouluissa eivät. Tällaisia eri tavoin eri kouluissa toteutuneita asioita olivat opettajien osaaminen, työnjako ja yhteistyö valmistavassa opetuksessa eli kielitietoisessa opetuksessa ja suomen kielen tavoitteellisessa opetuksessa. Puutteet näissä yhdistyivät usein yhteistyötä ja osaamista edistävien rakenteiden ja kohdennettujen resurssien puutteisiin koulussa.

2.1. Valmistavaan opetukseen kohdennetut resurssit luokilla 1–2

Perusopetuksen kehityksessä 2023 palkkoihin ohjattiin noin 5000 euroa inklusiivisen valmistavan oppilasta kohden (ilman lisäkuluja). Oppilasmäärä lasketaan keskiarvona

kuluvan vuoden ja ennusteen luvuista. Kehystarkistuksessa on huomioitu valmistavan opetuksen oppilaiden muusta opetuksesta poikkeavat koulunaloitusajat. Kouluille ohjataan lisäksi korotettu materiaaliraha, joka on 220 euroa valmistavan opetuksen oppilasta kohden, kun se yleisopetuksen oppilaalle on 150 euroa oppilasta kohden luokka-asteilla 1–6 ja 215 euroa oppilasta kohden luokka-asteilla 7–9.

Koulut kohdentavat inklusiiviseen valmistavaan opetuksen rahoituksen parhaaksi katsomallaan tavalla esimerkiksi henkilöstön työtuntien ja/tai luokan jakotuntien lisäämiseen. Valmistavan opetuksen oppilaalla on luokilla 1–2 opetusta 24 vuosiviikkotuntia, mikä on enemmän kuin perusopetuksen oppilailla.

Selvityksessä havaittiin, että osassa kouluista vähäiset inklusiivisen opetuksen oppilasmäärät tuottavat niukasti resurssia. Lisäksi rehtorit toivat esiin, että lukuvuoden kuluessa vaihteleva oppilasmäärä vaikeuttaa resurssien kohdentamista kouluissa. Eri koulujen suomen kielen pienryhmä- tai samanaikaisopetukseen kohdentama resurssi vaihtelee 1–10 vuosiviikkotuntia. Resurssien jako vaikuttaa osaltaan siihen, miten systemaattinen kielitaidon seuranta, opetuksen suunnittelu ja toteutus inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaalle toteutuu eri kouluissa. Kouluissa, joissa on useita valmistavan opetuksen oppilaita, luotu yhteistyörakenteet ja kohdennettu resurssia inklusiivisen valmistavan opetuksen toteuttamiseen, opetusta voidaan toteuttaa laadukkaasti.

Aiemmin tähän haasteeseen on vastattu esimerkiksi sillä, että seuraamme oppilasmäärien kehittymistä kuukausittain ja kehystarkistuksessa huomioidaan muutokset.

Uusina toimenpiteinä ehdotamme seuraavaa:

1. Varmistamme, että koulun resursseja kohdennetaan suomen kielen opetukseen. Tehostamme resurssien riittävyttä tarvittaessa alueellisen yhteistyön avulla. Hyviä käytänteitä jaetaan koulujen kesken ja opettajien vierailuja naapurikouluihin oman osaamisen vahvistamiseksi tuetaan. Määritämme inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaalle tehostetun suomen kielen opetuksen minimiviikkotuntimäärän.
2. Varmistamme, että opettajilla ja rehtoreilla on riittävät tiedot ja taidot valmistavan opetuksen laadukkaaseen toteuttamiseen. Viestimme systemaattisesti resursseista, tukimateriaaleista ja päivitämme niitä tarpeiden mukaan. Fokusoimme henkilöstön täydennyskoulutusta tähän: lisäämme perehdytystä ja kokeilemme erilaisia koulutuksen muotoja esimerkiksi opettajien mentorointia.

2.2. Kielitaito- ja integroitumismistavoitteiden saavuttaminen valmistavan opetuksen aikana

Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman mukaan opetuksen tavoitteena on edistää, tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä antaa tarvittavia valmiuksia perusopetusta varten. Perusopetukseen valmistavassa

opetuksessa pääpaino on suomi toisena kielenä ja kirjallisuusopinnoissa, tavoitteena on saavuttaa kehittyvä alkeiskielitaito. Jos perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaalla on heikko luku- ja kirjoitustaito, tulee oppilaan oman opinto-ohjelman tavoitteet asettaa siten, että oppilas saa omalle taito- ja ikätasolleen soveltuvaa luku- ja kirjoitustaidon opetusta. Yhteistyö oppilasta opettavien opettajien ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa on oleellista perusopetukseen valmistavan opetuksen aikana.

Selvityksessä havaittiin, että luokkien 1–2 inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaat integroituvat hyvin luokkayhteisöön. Opettajien haastattelujen perusteella inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaat integroituvat yleensä sosiaalisesti hyvin perusopetuksen ryhmään. Opettajilla on tähän osaamista ja useita hyviä toimintatapoja. Yhteistyö huoltajien kanssa on sujuvaa ja vanhemmat ovat kiinnostuneita kuulemaan lapsensa koulunkäynnistä

Yhteistyö vaatii kuitenkin opettajalta enemmän aikaa ja vaivaa kuin suomenkielisten huoltajien kanssa. Oppilaiden haastattelut ja huoltajien kyselyvastaukset vahvistavat opettajien ilmaisemat asiat. Valtaosa oppilaista tuli mielellään kouluun ja heillä oli koulussa kavereita. Heillä oli myös positiivinen asenne oppimiseen.

Selvityksessä todettiin myös, että 1–2 inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilailla oli valmistavan opetuksen päättyessä arvioinneissa ryhmämuotoisessa opetuksessa opiskelleita heikommat suomen kielen taidot kahdella kielitaidon osa-alueella neljästä. Valmistavan opetuksen osallistumistodistuksessa opettajien antamien arviointien mukaan vuosiluokkien 1–2 oppilaat saavuttavat puhumisen ja tekstin ymmärtämisen osalta kielitaitotavoitteet (kehittyvä alkeiskielitaito) ryhmämuotoisessa opetuksessa opiskelleita oppilaita heikommin. Eli verrattuna muihin ikäryhmiin erinomaisten tai hyvien arvioiden osuus oli pienempi ja ei- hyväksytyjen suoritusten osuus oli suurempi.

Havaittiin myös, että osalta opettajista puuttui riittävä perehdytys, tuki ja osaaminen kielitietoisesta pedagogiikasta, eikä heillä ollut tietoa tukimateriaaleista. Osassa kouluja opettajien yhteistyö ja systemaattisesti toteutettu yli kolmen vuosiviikkotunnin suomen kielen pienryhmäopetus valmistavan opetuksen oppilaille tukivat inklusiivisen valmistavan opetuksen onnistunutta toteutumista.

Aiemmin tähän haasteeseen on vastattu järjestämällä opettajille useita perehdytystilaisuuksia ja vuotuinen kehittämisspäivä sekä tuottaneet ja päivittäneet erilaisia työvälineitä mm. kielitaidon seurantalomake. On myös tuotettu materiaalia kielitietoisien kouluarjen ja opetuksen toteuttamisen tueksi erityisesti esi- ja alkuopetuksen valmistavaan opetukseen. Kouluilla on ohjeet valmistavan opetuksen järjestämiseksi.

Uusina toimenpiteinä ehdotamme seuraavaa:

1. Varmistamme, että opettajilla on osaamista ja työvälineitä oppilaiden tavoitteellisen suomen kielen opetuksen toteuttamiseen inklusiivisen valmistavan opetuksen aikana. Tässä hyödynnetään tarvittaessa alueellisia S2-opettajia ja/tai kehittäjäopettajia. Hyviä käytänteitä jaetaan koulujen kesken ja opettajien vierailuja naapurikouluihin oman osaamisen vahvistamiseksi tuetaan.

2. Suosittelemme toisluokkalaisen ikäisten valmistavan opetuksen oppilaiden sijoittamista ensimmäiselle luokalle valmistavaan opetukseen, mikäli heillä ei ole lainkaan luku- ja kirjoitustaitoa.

2.3. Oppiminen ja integroituminen valmistavan opetuksen päätyttyä

Valmistavan opetuksen päätyttyä oppilas siirtyy perusopetukseen. Inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilas jatkaa samassa perusopetuksen ryhmässä. Ryhmämuotoisen valmistavan opetuksen oppilaalle valmistavan opetuksen päätyminen on suurempi muutos. Hän siirtyy valmistavan opetuksen ryhmästä perusopetuksen luokkaan ja yleensä myös lähikouluunsa ikäryhmäänsä vastaavalle vuosiluokalle. Kielitaidon kehittyminen vaatii tukea vielä useita vuosia perusopetukseen siirtymisen jälkeen.

Selvityksessä havaittiin, että valmistavasta perusopetukseen siirtyneet oppilaat eivät aina saa riittävästi kielellistä tukea ja S2-opetusta. Kielen oppimisen tukemiseen ei ole selkeää rakennetta, osaamista tai resursseja kaikissa kouluissa. Oppilaan saama tuki eri oppiaineissa on usein vähäistä.

Aiemmin tähän haasteeseen on vastattu tarjoamalla tukimateriaalia, koulutusta sekä asiantuntijoiden ja kehittäjäopettajien tukea kielitietoisien pedagogiikan vahvistamiseen.

Uusina toimenpiteinä ehdotamme seuraavaa:

1. Kohdennamme resurssia ja mallinamme rakenteet kielitaidon kartoitukselle, S2-opetukselle sekä kielelliselle tuelle erityisesti valmistavasta opetuksesta perusopetuksen 1.–9. luokalle siirtyneille oppilaille. Mallinamme, miten opettajaresurssin hyödynnetään vaikuttavalla tavalla ja ohjeistamme kouluja kohdentamaan erillistä rahoitusta tähän toimintaan tai ohjaamme siihen keskitettyä resurssia.
2. Tilastoimme tietojohtamisen tarpeisiin koulujen S2-oppimäärää opiskelevien oppilaiden määrää muuttoajan mukaan sekä toteutuneen S2-opetuksen kokonaisuutensa valtionavustuskyselyn yhteydessä ja Primus-järjestelmästä tietoja keräämällä.

2.4. Jatketaanko valmistavan opetuksen toteuttamista inklusiivisesti luokilla 1–2?

Lähtökohta luokkien 1–2 inklusiiviselle valmistavalle opetukselle on ollut kotoutumisen edistäminen ja lähikouluperiaate, asuinalueeseen ja lähikoulun yhteisöön integroituminen. Valmistavan opetuksen yksi keskeinen tavoite, Integroituminen kouluun ja perusopetuksen luokkaan, on selvityksen mukaan onnistunut inklusiivisessa valmistavassa opetuksessa hyvin. On vältetty oppilasta kuormittava valmistavan opetuksen koulusta omaan lähikouluun siirtyminen.

Lisäksi muut periaatteet luokkien 1–2 inklusiivisen valmistavan opetuksen taustalla ovat

edelleen relevantteja. Opetuksessa hyödynnetään kielen omaksumisen herkkyykskautta ja lukemaan opettelu tapahtuu ensimmäisellä luokalla yhdessä oman ikäryhmän suomea puhuvien luokkatoverien kanssa.

Selvityksessä kävi selkeästi ilmi, että toimialalla on vielä useita toimenpide-ehdotuksissa mainittuja keinoja parantaa inklusiivisen valmistavan opetuksen yhdenvertaista toteutumista, toimivuutta ja laatua. Emme suosittele luopumista inklusiivisesta tavasta toteuttaa valmistavaa opetusta luokilla 1–2, vaan sen onnistumisen edellytysten parantamista.

Opettajien näkemyksistä valmistavan opetuksen suositeltavasta toteuttamisen tavasta saatiin selvityksessä ristiriitaisia tuloksia. Karvin kyselytutkimuksessa oli väite ”Järjestetään valmistava opetus pääsääntöisesti ryhmämuotoisena.” Helsinkiläisistä opettajista, (joista 76 % ilmoitti olevansa luokanopettajia ja opettavansa inklusiivisesti valmistavaa opetusta), 56 % vastasi, ettei sille ole välitöntä tarvetta ja vain 11 % ilmaisi, että sille olisi välitön tarve. Samassa tutkimuksessa 82 % vastaajista näki, että välitöntä tai jonkin verran tarvetta on kehittää valmistavan opetuksen oppilaiden kontakteja suomea äidinkielenään puhuviin saman ikäryhmän oppilaisiin valmistavan opetuksen laadun parantamiseksi.

Perusopetuspalvelun omassa tiedonkeruussa eli korkeakouluharjoittelijan yhdeksällä koululla haastattelemista inklusiivisen valmistavan opetuksen opettajista 75 % halusi ryhmämuotoisen valmistavan opetuksen luokille 1–2. Samalla he kuitenkin kokivat lähikouluperiaatteen hyväksi tälle ikäryhmille. Useat heistä toivat myös esiin, että valmistava opetus toimii 1. luokalla paremmin kuin 2. luokalla.

3. Selvityksen seuranta, jatkoselvitys- ja kehittämistarpeita

Tässä raportissa esitettyjen toimenpiteiden toteutus suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä kehittämispalveluiden, tietohallinnon ja perusopetuksen palvelukokonaisuuden kesken. Toimialan ja palvelukokonaisuuksien johto seuraa toteutumista ja varmistaa toimeenpanoa varten tarvittavat resurssit. Jatkamme valmistavan opetuksen oppimistulosten ja inklusiivisen valmistavan opetuksen toteutumisen seurantaa. Seuraamme jatkossa myös valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyneiden oppimistuloksia tietojohtamisen tarpeisiin ja kehitämme edelleen henkilöstön kotoutumisen ja kielitietoisien pedagogiikan osaamista.

Keväällä 2023 tehty selvitys kohdentui rajattuun alueeseen valmistavan opetuksen järjestämisessä, pääsääntöisesti vain inklusiiviseen valmistavaan opetukseen luokilla 1–2. Muita mahdollisia jatkoselvitystä ja kehittämistä vaativia aiheita ovat esim. esiopetuksessa järjestämämme valmistava opetus, Stadin AO:ssa järjestämämme valmistava opetus. Seurantaa ja kehittämistä vaativat myös ryhmämuotoisen valmistavan opetuksen kysymykset, kuten esimerkiksi integraation järjestäminen, oppilaiden ja perheiden hyvinvointi ja kotoutuminen sekä kesken perusopetuksen tulleiden luku- ja kirjoitustaidottomien oppilaiden opetus.

Toimialalla tehdään myös jatkuvaa seuranta- ja kehittämistyötä valmistavan opetuksen laadun parantamiseksi. Taitavasti tulevaisuuteen -hankkeessa keskitytään 2023–2024 myöhään maahan tulleiden yläkouluikäisten nuorten perustaitojen, hyvinvoinnin ja siirtymien kehittämiseen. Mannerheimin Lastensuojelu Liitto työskentelee 2023–2025 Helsingin kouluissa psykososiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi maahan saapuneilla lapsilla ja nuorilla, joilla on sota- tai kriisitilanteiden aiheuttamia traumaoireita. Toimialalla valmistellaan parhaillaan kaupungin kanslian kotoutumisrahan hakemusta, jossa huomioidaan vahvasti myös valmistavassa opetuksessa olevien ja siitä perusopetukseen siirtyneiden oppilaiden ja heidän perheidensä tarpeita.

Lisätiedot

Leeni Siikaniemi, pedagoginen asiantuntija, puhelin: 310 86212
leeni.siikaniemi(a)hel.fi